

- варіативності,
- порядку та стандартизації багатьох процесів,
- ефективному державному управлінню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скопенко, Н., Євсєєва-Северина, І., & Кириченко, О. (2025). Дигіталізація бізнесу як запорука зростання конкурентоздатності та успішного розвитку компаній в умовах динамічного бізнес-середовища.
2. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року.

Артем КОРНІЄНКО

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦИФРОВИХ МЕДІА: ЗАГРОЗА СВОБОДІ ВИБОРУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕНАСИЧЕННЯ

Вважається, що цифровізація розпочалась ще у 2002 році, продовжуючи стрімкий технологічний розвиток. Відправною точкою стало переміщення балансу інформації, яка зберігається на аналогових та цифрових носіях. Саме тоді зберігання даних у цифровому форматі переважило обсяги зберігання на аналогових носіях. Цей перехід знаменує собою не лише технологічну трансформацію, а й глибоку зміну способів, у які ми створюємо, зберігаємо, передаємо та отримуємо знання. Цифрова епоха відкриває нові можливості для розуміння, збереження та поширення інформації, проте водночас актуалізує низку етичних, правових і соціальних дилем [1].

З одного боку, цифровізація сприяє розширенню доступу до культурних надбань, наукових відкриттів, освітніх ресурсів та новин. Людство отримало можливість безперешкодно користуватись інформацією з будь-якого куточка світу. Це може сприяти зменшенню інформаційної нерівності, розширенню можливостей для саморозвитку, підвищенню рівня цифрової грамотності, а також дозволяє завжди бути в курсі останніх подій, як у глобальному масштабі, так і в локальному – на рівні громад, міст або професійних спільнот.

З іншого – широке впровадження цифрових технологій загострює низку проблем. Серед них – етичні виклики, пов'язані з захистом персональних даних, маніпуляцій інформацією, цифрової безпеки.

У сучасному світі обсяги інформації, що циркулює через доступні суспільству джерела значно зросли порівняно з попереднім десятиліттям. Це явище науковці окреслюють як «інформаційне перенасичення» або «інформаційне перенавантаження». Воно характеризується не лише стрімким зростанням обсягів інформації, а й надмірною кількістю каналів, з яких вона надходить.

Інформаційне перенавантаження стало звичним явищем у глобалізованому світі, зокрема як наслідок цифровізації та щораз вищої залежності від цифрових пристроїв. Швидкість оновлення нових, часті сповіщення на мобільні пристрої, множинність джерел інформації – усе це створює додаткове навантаження на когнітивну сферу людини. Внаслідок цього значно ускладнюється процес обробки отриманої інформації, зростає ризик прийняття поспішних рішень.

Надмірна кількість інформації здатна негативно впливати на психологічний стан людини: викликати тривожність та зниження концентрації уваги. Інформаційне перенавантаження може провокувати хибні судження, підвищувати ризик потрапляння в інформаційні пастки або маніпулятивні наративи [2].

У сучасному світі все частіше підґрунтям для прийняття рішень стає інформація, яку ми отримуємо з різноманітних джерел. Однак не всі ці джерела спрямовані на те, щоб допомогти людині краще орієнтуватись в подіях, розуміти ситуацію, відрізнити правду від брехні чи розмежовувати добро і зло. В умовах інформаційного перенасичення людина постійно зазнає впливу великої кількості повідомлень, які нерідко суперечать одне одному, викликають дезорієнтацію та стрес.

Надмірне навантаження на свідомість, що спричиняють потоки суперечливої або недостатньо перевіреної інформації, призводить до емоційного виснаження, зниження здатності до критичного аналізу, поверхневого сприйняття подій. Це, своєю чергою, сприяє формуванню хибних суджень і прийняттю необґрунтованих рішень. Така ситуація створює сприятливе середовище для застосування методів маніпуляції – явище, що широко поширене серед цифрових медіаресурсів.

З аксіологічної перспективи стрімка цифровізація, хоч і сприяє прогресу в багатьох суспільних сферах, водночас породжує низку суперечливих наслідків. Один із таких є інструменталізація інформації – використання її як засобу нав'язування хибних фактів, оціночних суджень, спотворених висновків та фальшивої авторитетності джерел. Це порушує фундаментальний етичний принцип свободи вибору, підриває автономію особистості у процесі формування переконань і прийнятті рішень [3].

Маніпулятивний вплив окремих інформаційних ресурсів зазіхає на здатність людини вільно та усвідомлено формувати власну картину світу. Замість того, щоб орієнтуватись на об'єктивну реальність, людина дедалі частіше стикається з викривленими образами дійсності, які їй нав'язуються через ретельно сформовані інформаційні стратегії. У цьому контексті поширення дезінформації виступає не лише як технічна або комунікаційна проблема, а як серйозна аксіологічна загроза – виклик для ціннісної орієнтації як окремої особистості, так і суспільства загалом.

Таким чином, розвиток цифрових технологій є амбівалентним процесом з погляду аксіології. Це складний і багатогранний процес, що потребує зваженого підходу. Вона відкриває значний потенціал для інновацій, підвищення ефективності та доступності знань, але водночас вимагає значних ресурсів для подолання низки етичних проблем, серед яких свобода вибору, що може обмежуватись через дію маніпулятивної інформації.

Тому важливо не лише усвідомлювати природу та джерела цього явища, а й розвивати інформаційну гігієну – вміння відбирати надійні джерела, фільтрувати зайву інформацію, критично мислити та управляти власним інформаційним середовищем. Ефективні стратегії подолання викликів інформаційного перенавантаження та дезінформації включають розвиток критичного, логічного та аналітичного мислення в межах освітніх програм всіх рівнів. Уміння впоратися з інформаційним тиском стає ключовою компетенцією в епоху цифрового суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hilbert M. How much information is there in the “information society”?. Significance. 2012. Т. 9, № 4. С. 8–12. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1740-9713.2012.00584>.
2. Efe Stanley O. Information overload: causes, symptoms, consequences and solutions. Asian journal of information science and technology. 2021. Т. 11, № 2. С. 1—6. URL: <https://doi.org/10.51983/ajist-2021.11.2.2887>.
3. Vieira Rodrigues T. Navigating the fake news environment: enhancing media literacy in the digital age. International journal for innovation education and research. 2025. Т. 13, № 1. С. 18—39. URL: <https://doi.org/10.31686/ijier.vol13.iss1.4249>.